FEMTI ÅR MED PALESTINSK SVELTESTREIK

I 2018 er det femti år sidan den palestinske sveltestreiken for første gong utfordra autoriteten til det israelske fengselssystemet. Men kva har eigentleg fangane klart å oppnå politisk med dette verkemiddelet?

MAGNE HAGESÆTER

Sveltestreik er eit verkemiddel som er meint å overraske og sette motstandaren ut av spel. Men det israelske fengselsvesenet har etter kvart femti års erfaring med å handtere sveltestreik. Sidan første gong det vart gjennomført i 1968 har titusenvís av palestinske fangar tatt i bruk dette verkemiddelet og ofra helsa – og enkelte, sitt liv – for å oppnå politiske mål. September 2011 markerte byrjinga på ei ny bølge av palestinsk sveltestreik bak israelske fengselmurar. Denne gongen var sveltestreiken ein protest mot bruken av langvarig isolat, der to hundre fangar deltok. Dette vekte til live ein ny fangekamp etter mange år utan merkbare sveltestreikar. Palestinske fangar gjenoppdaga det gamle verkemiddelet; det skjedde ein palestinsk vår bak dei israelske murane. Dei påfølgande månadane starta ei rekke lange sveltestreikar som kulminerte i ein massesveltestreik med 1700 deltakarar i april 2012 under namnet «dei svoltne magars kamp».¹ Fleire av fangane klarte å svelte seg til lauslating. I tillegg klarte dei å sette internasjonalt søkelys på forholda i fengsla.

Eit viktig spørsmål i denne samanhengen er kva fangane oppnår når dei forvandlar sin eigen

kropp til ein forhandlingsressurs. Denne artikkelen undersøker i kva grad og på kva måte palestinsk sveltestreik fungerer som eit effektivt politisk verkemiddel med utgangspunkt i et datasett som analyserar 141 palestinske sveltestreikaksjonar i perioden 1967 til 2016. Gjennom å sjå på den palestinske sveltestreiken i eit femti-årsperspektiv får vi auge på eit politisk verkemiddel som har hatt ulike funksjonar og blitt brukt på vidt forskjellige måtar.

DET ISRAELSKE FENGSELSSYSTEMET

Først vil eg gå kort inn på det israelske fengselssystemet og rolla det har spelt for den palestinske befolkninga. Dette gir oss ein naudsynt bakgrunn for å forstå dei palestinske motstandsstrategiane mot dette systemet.

Noko av det første israelske styresmakter gjorde etter erobringa av Vestbreidda og Gazastripa i juni 1967 var å oppretta fem fengsel spreidd over dei okkuperte områda: Jenin, Nablus, Ramallah, Hebron og Gaza. Dei neste to åra kom det i tillegg nytt fengsel i både Ashkelon og Beersheba. Desse sju fengsla var mynta på den store befolkninga av palestinatar som Israels hær

Graf 1: Talet på palestinske fangar frå dei okkuperte områda i israelske fengsel per år i perioden 1967 til i dag.

plutseleg hadde fått herredømme over.² Det israelske fengselssystemet var frå første stund ein viktig del av kontrollen over dei okkuperte områda. Talet på fangar var lågt i byrjinga, men det tok seg gradvis opp. I perioden frå 1967 til i dag blir det rekna at heile 800 000 palestinarar har sete i israelske fengsel eller varetekt.³ Den etter kvart enorme befolkninga med fengsels erfaring har gjort fangekampen til ein sentral del av palestinsk frigjeringskamp.

Palestinarar arresterte i dei okkuperte områda blir som regel stilt for ein israelsk militærdomstol. Domfellingsprosenten er 99,74 prosent.⁴ Fangane blei så plasserte i fengsel eller varetektssenter styrt av det israelske fengselsvesenet, *Israel Prison Service* (IPS) eller det israelske militæret, *Israel Defense Forces* (IDF), plassert i dei okkuperte områda eller innanfor sjølve staten Israel.

Palestinske fangar i israelske fengsel ser på seg sjølv som politiske fangar ettersom handlingane

deira spring ut av ei politisk overtyding og ønske om å gjere motstand mot okkupasjonen. I staden for å gi fangane politisk status, har IPS oppretta den ikkje-politiske merkelappen «tryggleiks-fangar», administrativt grunngitt for å kunne oppbevare særleg farlege fangar separat og tildele dei færre rettar enn vanlege kriminelle. I praksis er dette ei politisk motivert ordning for å kunne separere fangane etter opphav (jødar eller arabarar) og ikkje etter alvorsgrada til den kriminelle handlinga.⁵ Tryggleiksfangar blir definert som *ein fange straffa og dømt for å ha gjort eit lovbrøt, eller fengsla grunna mistanke om å ha gjort eit lovbrøt, som i sin natur eller omstende var definert som eit tryggleiksmisferd eller hadde eit nasjonalistisk motiv* (mi omsetting).⁶

Tryggleiksfangane kan vere alt frå reelle drapsmenn, steinkastarar, demonstrantar eller folk med laus tilknytning til eit palestinsk politisk parti eller ein studentorganisasjon. Dei fleste palestinske po-

litiske parti er definerte som ein trussel mot Israels tryggleik. Dette gjer at all form for offentleg aktivitet i praksis kan kvalifisere til arrestasjon eller forvaring.⁷ Ein spesiell kategori fangar sit under såkalla administrativ forvaring. Under dette systemet kan fangar bli dømt i hemmelege rettssakar på periodar opp til seks månader, som så kan bli fornya i det uendelege.⁸

Graf 1 viser talet på palestinske fangar frå dei okkuperte områda i israelske fengsel per år i perioden 1967 til i dag, tal gitt ved årsslutt.⁹ Sidan mange av fangane er innoft fengsel kortare tid enn eit år, gir ikkje desse tala det komplette biletet. Til dømes vart heile 25 000 palestinarar arresterte i løpet av 1992, over det dobbelte av talet på fangar ved årsslutt.

Dei største toppane er under den første og den andre intifadaen. Og vi ser ut til å vere inne i ein tredje topp dei siste tre åra, ein periode med eskaleringar som somme har drista seg til å kalle ein tredje intifada, Jerusalem-intifadaen. Den første store auken i fangebefolkninga skjedde på byrjinga av 1980-åra. Etter PLOs militære nederlag og evakuering frå Beirut 1982 blei den palestinske frigjeringskampen gradvis flytta inn i dei okkuperte områda. Den palestinske fangerørsla kom til å bli ei av dei viktigaste organiserte strukturane palestinarane på Vestbreidda og Gaza hadde i denne perioden. Desse strukturane blir rekna som ein forløpar til folkekomitéane under den første intifadaen.¹⁰ Fangerørsla var den organiserte ordenen på innsida av fengselet (*nizam dakhili*) som på sitt sterkaste fungerte som ein reell motstruktur til fengselet sine offisielle rutinar og reglar. Denne rørsle tok etter kvart ansvar for alle sfærar av fangane sine liv, frå materielle gode til utdanning, politisk diskusjon og konfliktløysing. Fangerørsla utvikla eit omfattande utdanningsprogram, særleg politisk skulering, som har prega alle palestinarar som har vore innoft eit israelsk fengsel.¹¹

Intifadaen enda med Oslo-avtalen og som del av den kom store fangelauslatingar. Av fangar arresterte før Oslo-perioden var det berre fire hundre att i 1994. Den store fangelauslatinga i 1996 førte til at fangerørsla i praksis slutta å eksistere.¹² Oslo-avtalen førte i tillegg med seg tryggleikssamarbeidet mellom Israel og dei palestinske sjølvstyremyndigheitene, noko som inkluderte palestinsk ansvar for eigne fangar, og dermed eit mindre behov for palestinske fangar i israelske fengsel. Ved utbrotet av den andre intifadaen september 2000 var talet på fangar i ein historisk botn, under tusen. På få månader blei talet fleirdobla og i 2006 var talet igjen over 9000. I løpet av ti år var fangebefolkninga blitt skifta ut med yngre generasjonar.

SVELTESTREIK SOM POLITISK VERKEMIDDEL

Før eg går inn på den palestinske sveltestreiken vil eg kort gjere greie for sveltestreik som verkemiddel, korleis det fungerer, og vise korleis det har utvikla seg og spreidd seg til å bli eit globalt fenomen.

Ein sveltestreik blir definert som å nekte matinntak med mål å tvinge ein motstandar til å innfri særskilte krav.¹³ Vi kan samanlikne aksjonsforma med ein gisselsituasjon, som vanlegvis går ut på at gjerningsperson A trugar med å drepe offer B med formål å tvinge fram innrømmingar frå C, berre at i dette tilfelle er A og B same person.¹⁴ Som protestform går sveltestreik inn under det som blir kalla ei *forstyrring*, noko som er meint å obstruere motstandaren sine rutinar og som forsøker å tvinge han til å gi etter for sine krav. Den forstyrrande karakteren blir kjenneteikna av at han klarer å bryte med etablerte rutinar, overraske tilskodarane og distrahere makthavarane.¹⁵ I motsetning til politisk motiverte sjølvskading eller sjølvskading, forsøker sveltestreik primært å etablere eit sterkare forhandlingskort, ikkje å døye.¹⁶

Kva er det som gjer sveltestreik potensielt effektivt? I ein gitt sveltestreik har myndigheitene tre valmoglegheiter: innfri krava, la sveltestreiken fortsette eller aktivt forsøke å stogge den, til dømes gjennom tvangsføring. Sveltestreikaren har berre to val: fortsette eller å gi opp. Dersom sveltestreikaren klarar å fortsette lenge nok – eller få eit tilstrekkeleg tal deltakarar – vil myndigheitene stå i ein situasjon der alle tre valmoglegheiter kan ende med alvorleg tap av omdømme. Det er to viktige føresetnader: den som sveltestreikar må ha sympati og helst støttespelarar utanfor fengselsmurane, samt ei viss grad av ytringsfridom må vere til stades for at informasjon om streiken kan bli spreidd. Dette gjer at i visse land er sjansane små for å lukkast. Nelson Mandela hevda sjølv at han deltok i fleire fånyttas sveltestreikar på Robben Island, fordi ingen på utsida visste at han eksisterte.¹⁷ Sjølv uordenen ein skapar ved å nekte å ete er sjeldan tilstrekkeleg til at myndigheitene vil innfri krav.

Til og med når eit fengsel er lukka for offentleg innsyn, klarar som regel fangar å kommunisere mellom kvarandre og til omverda. Det mest brukte kommunikasjonsmiddelet blant palestinske fangar er ein liten kapsel (*kabsula*) bestående av ein papirlapp med handskrivne meldingar, bretta og surra inn i ein plastikkpose. Han kan smuglast ut på forskjellige måtar gjennom familiebesøk, fangetransport eller sjukebesøk. Kapselen kan vere sjølv livsnerven i kommunikasjonen mellom fangane, fangeorganisasjonane og støttespelarane utanfor fengselet.¹⁸

I moderne tid er dei første kjende sveltestreikarane russiske anarkistar, deriblant kvinner, som sat i sibirske fangeleirar i 1880-åra. Dei var ei inspirasjonskjelde for britiske suffragetter som i 1909 tok opp verkemiddelet i kampen for kvinneleg stemmerett. Det effektive ved sveltestreiken til suffragettene var at dei utnytta Stor-

britannias tosidigheit: på den eine sida eit land med relativt fri presse, og på den andre, eit imperium og ein politistat villig til å bruke kompromisslaus vold mot kvinner.¹⁹

Den britiske kolonipressa gjorde at kunnskap om sveltestreik raskt blei kjend i store delar av verda.²⁰ Aukande sympati for dei sveltestreikande, og etter kvart tvangsføra, suffragettene gjorde at kammiddelet òg fekk eit stort potensiale blant alle som stod opp mot den britiske kolonimakta. Mohandas Gandhi besøkte personleg suffragettene i 1909 og skal der ha fått inspirasjon til

Den som sveltestreikar må ha
sympati og helst støttespelarar utanfor
fengselsmurane.

sine mange sveltestreikar som del av kampen for eit sjølvstendig India dei neste tiåra. Men som tilhengar av ikkjevald måtte Gandhi seinare distansere seg frå dei meir militante suffragettene.²¹ Ifølge han var det egoistisk å sveltestreike i fengsel med mål om eiga vinning, og ikkje i tråd med hans symbolske *satyagraha*-faste, eit verkemiddel som er meint å presse motstandaren gjennom moralsk overlegenheit, ikkje tvang.²² Trass dette skiljet har Gandhi mykje av æra for at sveltestreik – uavhengig av form – har blitt kjent som ein sentral del av moderne ikkjevaldstaktikk.²³

Sveltestreik med døden som følge kom først i britiske fengsel på den irske øya med irane Thomas Ashe i 1917 og Terence MacSwiney i 1920. Dette inspirerte seinare den store sveltestreiken 1923 med åtte tusen fangar.²⁴ Dette gjorde at sveltestreik allereie då blei assosiert med irsk sjølvstendekamp. I 1981 blei dette biletet stadfesta gjennom kanskje historias mest legendariske og fatale sveltestreikar: Bobby Sands og ni andre republikanarar som svelta seg til døde i det

Graf 2: Palestinske sveltestreikaksjonar per år.

britiske Long Kesh-fengselet i Nord-Irland. Dødsfalla gjorde fangane til helteskikkelsar og verka med til at IRA representert ved Sinn Féin blei anerkjent som ein politisk aktør av Storbritannia.²⁵

På dette tidspunktet var sveltestreik allereie eit globalt kjent verkemiddel. I 1960-åra, tiåret med bølga av protestrørsler og sosiale rørsler, gjorde også sveltestreik seg gjeldande internasjonalt.²⁶ Då palestinske fangar bestemte seg for å protestere mot forholda i israelske fengsel i 1968 var dei dermed godt kjent med sveltestreiken sitt potensiale.

PALESTINSK SVELTESTREIK

Med dei føregåande bolkanane som bakgrunn vender eg no tilbake til det som er temaet for denne artikkelen: den palestinske sveltestreiken.

Eg har identifisert 141 unike sveltestreikaksjonar utført av palestinanarar i israelsk fengsel

eller varetekt mellom 1967 og 2016. Sveltestreik i israelskstyrte fengsel i Libanon eller i fengsel styrt av dei palestinske sjølvstyremyndigheitene (PA) er ikkje tatt med. Kartlegginga er gjort gjennom søk i årsrapportene til FN-komiteen Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People, tidsskrifta *Journal of Palestine Studies*, *The Middle East Journal* og *Palestine-Israel Journal*, ein database over sveltestreikaksjonar globalt utarbeidd av Stephen Scanlan et al. og ei bok av menneskerettsadvokaten Felicia Langer.²⁷ Å bruke fleire ulike kjelder har fordelar. Mange av sveltestreikaksjonane er rapportert i fleire av kjeldene, noko som her har bidratt til å stadfeste informasjon som i sin natur ofte kan vere usikker eller omstridd.

I datasettet har eg registrert variablane *storleik* (tal på deltakarar), *lengde* og *år*, samt grunnen til sveltestreiken, bakgrunnen eller motivasjonen for

Graf 3: Lengde (i dagar) og storleik (deltakarar) i palestinske sveltestreikar.

sveltestreiken og utfallet, der dette er tilgjengeleg.²⁸ Til slutt er datasettet nøye gjennomgått og sveltestreikar som har dukka opp i fleire av kjeldene er slått saman eller fjerna for å unngå duplikat.

All data basert på slike medierapportar bør bli vurdert med eit kritisk blikk. Ein openbar svakheit med denne typen datasett er at mange aksjonar nok har føregått utan at det har blitt rapportert i mine kjelder. Vi kan berre anta at dei minste og kortaste sveltestreikane, eller dei som ikkje klarte å oppnå noko, er dei som oftast hamnar under radaren. Til dømes rapporterte det israelske fengselsvesenet (IPs) om totalt 173 sveltestreikar i 1989 og 130 i 1988, mange av dei så korte som eit måltid eller ein dag.²⁹ Berre politiske sveltestreikar med ambisjonar og evne til å nå ut til omverda vil ha moglegheit til å dukke opp i dette datasettet.

Graf 2 viser tal på starta sveltestreikar per år.

Av han går det fram at den palestinske sveltestreiken var mest hyppig i perioden 1984 til 1990. Den store bølga av sveltestreik byrja altså fleire år før den første intifadaen som starta i desember 1987. Den andre tydelege bølga var i Oslo-perioden mellom 1993 og 1998. I tillegg ser vi to høgder i 1977 og i 2012.

Kva har vore bakgrunnen for dei forskjellige sveltestreikane? Dei aller fleste sveltestreikane har starta som protest mot dårlege fengselsforhold, men kva type forhold som sto i fokus har endra seg med åra. Medan dei vanlegaste grunnane for å gå til sveltestreik i 1970- og 1980-åra var å krevje slutt på mishandling, tortur, overfylte fengsel og dårlege sanitærforhold, kom det etter kvart fleire i 1990- og 2000-åra med krav om rett til å ta utdanning. Krav om slutt på bruk av administrativ forvaring og isolat er gjennomgangstema gjennom heile perioden. Det er fleire døme på sveltestreikar som er sett i gang i sympati eller

solidaritet med fangar i andre fengsel. I eit par tilfelle har sveltestreiken dreidd seg om den politiske situasjonen. Som i 1988 med sveltestreikar til støtte for intifadaen. Slike symbolske sveltestreikar er gjerne store og korte. Fleire store sveltestreikar i 1990-åra knytte seg direkte til forhandlingane mellom PLO og Israel og ville presse på for å få ei omfattande fangelauslating som del av avtalen, noko dei klarte. Her var sveltestreikane like mykje retta mot dei palestinske forhandlarane i PLO.

Graf 3 viser faktorane lengde og storleik (deltakarar) over tid. Sveltestreikane er plotta etter lengde og år, der diameteren på sirkelen er proporsjonal med sveltestreiken sin storleik. Som vi ser er trenden over tid at sveltestreikane varar lengre. I perioden rundt 1970 var det mange sveltestreikar, men berre tre av dei var på over hundre deltakarar, deriblant den kjende sveltestreiken i Ashkelon fengsel i juli 1970 med 540 deltakarar.³⁰ I den første perioden fram til 1980-talet var dei aller fleste sveltestreikane avgrensa til eit fengsel.

Først i 1976, òg i Ashkelon, klarte ein å organisere ein sveltestreik som etter kvart nådde alle dei sju fengsla. Streiken varte i heile 45 dagar og fekk i underkant av fire hundre deltakarar. Hovudkravet var ambisiøst: at palestinske fangar skulle få den same handsaminga som dei jødisk-israelske innsette. Fengselsmyndigheitene klarte etter kvart å kvele streiken ved å overføre sentrale fangar til andre fengsel.³¹ Trass dette utfallet blir denne sveltestreiken ofte omtalt som viktig fordi den palestinske sveltestreiken no hadde tatt steget til å bli eit kollektiv kampmiddel der fangar frå alle fengsel deltok samstundes.³² Ein fekk likevel ikkje sveltestreikar med over tusen deltakarar før i 1985. Resten av dette tiåret er det tett med store sveltestreikar, til saman ni med over tusen deltakarar. Når talet på sveltestreikaksjonar så går nedover mot slutten av 1980-åra er dei fleste av

sveltestreikane som er igjen godt organiserte med over tusen deltakarar. I 1992, etter fem år med intifada og få krefter igjen i den palestinske befolkninga, organiserer dei palestinske fangane den hittil største sveltestreiken med fem tusen deltakarar. Bakgrunnen var ei rekke forverringar av fengselsforholda, tortur og bruk av isolat. Den 15 dagar lange sveltestreiken skapte store støttemonstrasjonar utanfor fengsla og klarte dermed å revitalisere intifadaen.³³ Under den elles fredfulle Oslo-perioden kjempa fangane for å ikkje bli gløymt i forhandlingane. I 1994 og 1996 blei det gjennomført fleire sveltestreikar med så å sei alle dei mellom 3000-4000 resterande fangane. PLO blei dermed nøydd til å prioritere dette i forhandlingane. Etter dette vart sveltestreik eit sjeldnare fenomen. Utbrotet av den andre intifadaen i 2000 endra ikkje på det. I den siste

Frå 1993 til 2000 utgjorde fangar frå Hamas og Islamsk Jihad en stadig større del av fangebefolkninga.

perioden frå 2012 til i dag, ser vi at sveltestreikane er klart lengre og mindre, mange av dei berre med ein person.

Kva med utfallet av sveltestreikane? Dette er informasjon som ofte er mangelfull, noko som kan indikere at sveltestreiken blei avslutta utan nokon innfridde krav eller at han visna hen utan dramatikk og difor rett og slett ikkje nådde avisoverskriftene. Utfallet kan òg vere omstridd fordi partane forsøker å gi eit inntrykk av at dei kom betre ut av det enn kva som egentleg var tilfelle. Dei utfalla som er klare (30 prosent) viser oss likevel ein tendens. Noko form for innrømming frå fengselsvesenet som følge av ein sveltestreik blei ikkje gitt før i 1984 i Nablus fengsel der fangane fekk nokre få forbetringar og fengsels-

vesenet lova å vurdere andre klagar. Den første og kanskje mest substansielle sigeren kom i 1986 då den hittil største sveltestreiken på 1580 deltakarar tvang fengselsmyndigheitene til å forhandle med fangane sine eigne valde representantar, ein praksis som blei vanlig dei neste åra.³⁴ Andre innfridde krav i 1980- og 1990-åra er elles relativt små forbetringar av livskåra i fengselet, til dømes rett til felles matsal.³⁵ Som følge av Oslo-avtalen blei dei aller fleste fangane slept fri. Vi kan dermed sei at sveltestreikane under Oslo-forhandlingane var ganske vellykka. I åra etter 2000 er dei oftast oppnådde innrømmingane avslutting av isolat eller lauslating frå fengsel, med andre ord krav som gjeld individuelle fangar.

Til saman har seks palestinarar bota med livet i samband med sveltestreik.³⁶ Dei mest avgjerande dødsfalla skjedde i 1980. Ali Jaafari og Rasem Halaweh vart tvangsføra under sveltestreiken i Nafha fengsel, men i staden for å halde fangane i live, sprøyta fengselspersonnelet mat i lungene på fangane som kort tid etter døydde av lungebetennelse.³⁷ Dødsfalla skapte store internasjonale protestar og skal ha vore ein viktig årsak til at mange land kutta ut tvangsføring i løpet av det neste tiåret.³⁸ Før dette tilfellet var tvangsføring eit relativt vanleg verkemiddel mot palestinske sveltestreikarar. Etter denne hendinga har det aldri blitt brukt igjen. I 2015 blei det igjen opna for tvangsføring av fangar, men så langt har ikkje lovendringa ført til faktisk bruk.³⁹ Det nærmaste tilfellet er Mohammed al-Qiq som i 2016 etter langvarig sveltestreik vart kopla til intravenøst vitamindrypp mot sin vilje.⁴⁰ Bortfallet av tvangsføring som mogleg intervensjon i 1980 må i praksis ha betydd eit mindre moglegheitsrom for fengselsvesenet og større makt til sveltestreiken.

SLUTTEN PÅ DEN KOLLEKTIVE SVELTESTREIKEN?

Kva forklarar så skiftet i måten sveltestreiken har blitt gjennomført på? Skal vi forstå utviklinga av

den palestinske sveltestreiken, bør vi sjå på utviklinga av den palestinske fangerørsla. Som nemnt var fangerørslas blømingstid på midten av 1980-åra, samstundes som sveltestreiken var på det hyppigaste.⁴¹ Den politiske komposisjonen i fengsla har hatt stor innverknad på korleis fangerørsla har fungert. Den palestinske venstresida, deriblant Folkefronten for Palestinas Frigjering (PFLP), var sentral i fangerørsla fram til starten av Oslo-perioden i 1990-åra.⁴² Partiet utvikla ein eigen manual for palestinske fangar som skulle hjelpe dei til å stå imot både fysisk og psykisk press og tortur i fengsel. Filosofien tok utgangspunkt i omgrepet *sumud* (standhaftigheit).⁴³ I denne perioden blei sveltestreik framfor alt sett på som ein del av ein større kollektiv fangekamp. 1980-talets fangerørslar var òg internasjonalt orientert og opptatt av solidaritet på tvers av landegrensar, noko som gjorde at palestinske fangar blei inspirert av andre fangerørslar. Dette var eit tiår der andre, liknande frigjeringsrørslar kjempa bak murane, mange av dei gjennom sveltestreik.⁴⁴

Den palestinske frigjeringsorganisasjonen PLO var alliert med fleire irske republikanske parti, og PFLP pleia eit særleg godt forhold til den irske republikanske venstresida. Dette skapte eit sterkt band mellom irske og palestinske fangar.⁴⁵ Då palestinske fangar i Nafha-fengselet fekk høyre om Bobby Sands sin død fekk fangane gjennom PFLP smugla ut ei støtteerklæring som raskt nådde avisa Starry Plough i Falls Road. Der slår dei fast at: «den edle og rettvise sveltestreiken er ikkje for-gjeves» (mi omsetjing).⁴⁶ Ein skal ikkje under-vurdere effekten irane hadde for sveltestreik som verkemiddel globalt, særskilt blant liknande frigjeringsrørslar.

Den palestinske fangerørsla – som palestinsk politikk elles – var stort sett sameint fram til Oslo-

Neste side: Palestinere med flagg som støtter den sultestreikende Marwan Barghouti.

forhandlingane. Då PLO gjekk med på å utelate enkelte kategoriar av fangar frå masselauslatingane skapte det ein stor mistillit blant dei resisterande fangane til den palestinske leiarskapen, noko som gjorde organisering av store aksjonar vanskelegare. Frå 1993 til 2000 utgjorde fangar frå Hamas og Islamsk Jihad ein stadig større del av fangebefolkninga. Mykje av grunnen til dette var deira hyppige og dødelege sjølvmoordsaksjonar, og etableringa av tryggleikssamarbeidet mellom det Fatah-styrte PA (Palestinian National Authority) og Israel som frå no av koordinerte arrestasjonar av palestinanar. Lauslatinga av fangar frå Fatah og andre venstreorienterte parti under PLO-para-

Til saman har seks palestinanar
bøte med livet i samband med
sveltestreik.

plyen, gjorde at Hamas blei det største og mest dominerande partiet i fangerørsla i «Oslo-perioden».⁴⁷

Den andre intifadaen frå 2000 fylte snart dei israelske fengsla opp igjen. Den nye fangebefolkninga bestod av unge aktivistar utan organisatorisk tilknytning til politiske parti. Mange av fangane som knytte seg til Fatah sin fangefraksjon gjorde det av praktiske eller opportunistiske omsyn. Inntoget av desse fangane gjorde at Fatah tok tilbake den dominerande posisjonen i det som var igjen av fangerørsla.⁴⁸ Men dei udisiplinerte fangane var vanskelege å handtere. Fleirtalet av fangane arresterte etter 2000 var fødte i 1980-åra og oppvaksne under Oslo-perioden. Dei mangla erfaring og tilknytning til politisk grasrotarbeid slik som folkekomiteane før og under den første intifadaen. Men samstundes viste denne generasjonen lite forståing for dei etablerte strukturane og kommandolinjene i fengselet, noko som gjorde

organisering vanskelegare. I motsetning til desse, var medlemmane av Hamas og Islamsk Jihad lært opp med streng disiplin.⁴⁹

Dette var bakgrunnen for den dårlege tilstanden til fangerørsla på byrjinga av 2000-åra. Denne tilstanden blei utnytta av israelske styresmakter i august 2004 under det som IPS-leiaren Yaacov Ganot hadde uttalt skulle bli «den siste sveltestreiken». Ganot gjennomførte ei rekke innskjerpingar og forverringar i noko som i etterkant har blitt tolka som ein bevisst provokasjonsstrategi for å mane fram ein mislykka sveltestreik som kunne tene som ei sjokkdoktrine. Dårleg organisering, politisk rivalisering og eit ugunstig tidspunkt gjorde at ein omfattande sveltestreik med opp til fire tusen deltakarar gradvis smuldra opp og skapte store splittingar blant fangane. Kaoset som blei skapt gjorde det enkelt for IPS å gjere omfattande endringar. Dette innebar ei geografisk segregering både av fangane og av kvart fengsel. IPS slutta å samarbeide med Dialogkomitéen – ein til då institusjonalisert del av den palestinske fangerørsla – og kommuniserte i staden berre med kvar einskild fange. I tillegg kom ei rekke restriksjonar på fangane sine handlingar i som gjorde all form for organisert protest vanskelegare. Strategien med å bryte opp Vestbreidda i isolerte enklavar vart dermed overført til fengsla. Dette var med på å øydelegge den kollektive solidariteten som hadde prega fangerørsla fram til då.⁵⁰

På sikt var følgene av den svekka fangerørsla eit skifte vekk frå den kollektive sveltestreiken til den individuelle og partipolitiske sveltestreiken. Dette gjorde at krava til sveltestreikarane vart meir retta inn mot å få lauslate kvar einskild fange, heller enn kamp for betre fangerettar.⁵¹

Den gradvis meir partipolitiske sveltestreiken kom til syne i 2011 då PFLP starta ein sveltestreik for få deira leiar Ahmed Sadaat ut av hans lengevarande isolat. Same året starta Hamas ein

eigen svelttestreik i samband med forhandlingane med Israel om fangeutvekslinga mellom den israelske soldaten Gilad Shalit og over tusen palestinske fangar. Svelttestreikane etter 2012 blei dominert av mindre politiske fraksjonar som Islamsk Jihad og PFLP. Svelttestreikane var lange, enkelte opp mot hundre dagar, og resulterte i individuelle avtalar med IPS. Dei lange, individuelle svelttestreikane har klart å forbløffe tilskodarane på utsida, men gjorde svelttestreiken i større grad til ein ekstremsport som færre av fangane kunne delta i.⁵² Denne typen svelttestreik ser ut til å ha skapt eit stort internasjonalt engasjement gjennom å utnytte dagens moderne sosiale mediar som eignar seg godt til relativt mellombelse, personfokuserte kampanjar.

KONKLUSJON

Palestinsk svelttestreik byrja med å vere spreidd på kvart einskild fengsel, til å bli eit kollektivt politisk virkemiddel med tilslutning frå opp til kvart einaste fengsel på same tid. Den sterke fangerørsla gjorde svelttestreiken godt organisert og til eit verkemiddel fangar frå alle politiske fraksjonar kunne slutte opp om. Dei store, raske utskiftingane av fangebefolkninga gjorde det vanskelig å oppretthalde den organisatoriske styrken til fangerørsla, noko IPS klarte å utnytte då dei for første gong vende svelttestreiken mot fangane. Resultatet blei ein meir partipolitisk orientert og individualistisk svelttestreik, meir opptatt av lauslating av enkeltpersonar enn kollektive rettar for alle fangane. Oslo-avtalen, med sine fangeutvekslingar og tryggleikssamarbeidet med Israel, har også bidratt til å splitte den tradisjonelt sameinte fangerørsla.

Svelttestreiken har ført til ei rekke viktige sigrar for fangerørsla. I 1970- og tidleg i 1980-åra klarte fangane gjennom svelttestreik å etablere ein autonomi og eit kampfellesskap i fengsla.⁵³ I løpet av dei neste tiåra oppnådde fangane ei rekke store og

små forbetringar av fengselsforholda. Svelttestreiken har hatt ulike funksjonar: I ein studie av palestinske fangar på slutten av 1980-åra kom det fram at svelttestreik var den mest brukte måten å takle dei psykiske plagene fangane opplevde under fengselsopphaldet.⁵⁴ Svelttestreiken har vore grunnlaget for ei politisk mobilisering og bevisstgjerung utanfor fengselet. Det internasjonale perspektivet til fangerørsla knytte band med fangar frå andre land, noko vi kan finne spor av i dag.⁵⁵

Den individualiserte og lange svelttestreiken vi har sett dei siste åra har vist seg svært effektiv når det gjeld å mobilisere støtte internasjonalt og å oppnå lauslating eller redusert straff. Israelske styresmakter er villige til å gå langt for å unngå reprise av dødsfalla i 1980. Å ta i bruk tvangsføring vil sette sterke følelsar i sving blant dei som hugsar kva dette førte til. Lar dei fangane dø av svolt, risikerer dei å skape nye helteskikkelsar som Bobby Sands. Samstundes er den individualiserte svelttestreiken eit symptom på ei svekka fangerørsla med mindre moglegheiter til å drive kollektiv kamp. Denne utviklinga reiser tvil om rørsla igjen vil gjere svelttestreik til eit kollektivt kampmiddel som sameiner alle palestinske fangar på tvers av fengsel og politisk tilhørsle.

• f •

MAGNE HAGESÆTER har mastergrad i sammenlignende politikk ved Universitetet i Bergen der han skrev oppgaven «Achieving justice by starvation: A quantitative analysis of hunger strike outcomes».

- 1 Abdalla, Jihan: "Palestinian prisoners launch 'battle of empty stomachs'", Reuters, 17. april 2012, [reuters.com/article/us-palestinians-israel-prisoners-idUSBRE83G1IL20120418](https://www.reuters.com/article/us-palestinians-israel-prisoners-idUSBRE83G1IL20120418) (30.05.2017)
- 2 Korn, Alina: "Rates of incarceration and main trends in Israeli prisons", *Criminal Justice*, vol. 3, nr. 1, 2003, s. 50.
- 3 "Special Report: '800,000 Palestinians Imprisoned By Israel Since 1967'", IMEMC, 16. april 2014, [imemc.org/article/67566/](https://www.imemc.org/article/67566/) (30.05.2017)
- 4 Levinson, Chaim: "Nearly 100% of All Military Court Cases in West Bank End in Conviction, Haaretz Learns", *Haaretz*,

29. november 2011, haaretz.com/nearly-100-of-all-military-court-cases-in-west-bank-end-in-conviction-haaretz-learns-1.398369 (30.05.2017)
- 5 Daka, Walid: "Security Prisoners or Political Prisoners?," Adalah's Newsletter, vol. 24, 2006.; Baker, Abec: "The Definition of Palestinian Prisoners in Israeli Prisons as 'Security Prisoners' – Security Semantics for Camouflaging Political Practice," Adalah's Review, vol. 5, nr. Spring, 2009.
- 6 Baker: "The Definition of Palestinian Prisoners in Israeli Prisons as 'Security Prisoners' – Security Semantics for Camouflaging Political Practice", s. 66.
- 7 Ibid., s. 67.
- 8 Pelleg-Stryck, Tamar: "The Mysteries of Administrative Detention," *Threat: Palestinian Political Prisoners in Israel*, red. Abec Baker og Anat Matar, Pluto Press, 2011.
- 9 Palestinarar med israelsk statsborgarskap er ekskludert. I perioden 2001 til 2007 er også fangar frå Aust-Jerusalem ekskludert. Dei siste åra har palestinarar med israelsk statsborgarskap utgjort ein til tre prosent av den palestinske fangebefolkninga. På 1970-talet var delen oppe i 30 prosent. Kjelder: B'Tselem, Amnesty International og Korn: "Rates of incarceration and main trends in Israeli prisons".
- 10 Tamari, Salim: "The Palestinian movement in transition: Historical reversals and the uprising," *Journal of Palestine Studies*, vol. 20, nr. 2, 1991.
- 11 Rosenfeld, Maya: "The Centrality of the Prisoners' Movement to the Palestinian Struggle against the Israeli Occupation: A Historical Perspective," *Threat: Palestinian Political Prisoners in Israel*, red. Abec Baker og Anat Matar, Pluto Press, 2011, s. 6-7.
- 12 Ibid., s. 17-18.
- 13 Sharp, Gene: *The Politics of Nonviolent Action*, Boston: Porter Sargent, 1973, s. 363.
- 14 Biggs, Michael "The Rationality of Self-Inflicted Sufferings: Hunger Strikes by Irish Republicans, 1916–1923," *Department of Sociology, University of Oxford*, vol., 2007, s. 2.
- 15 Tarrow, Sidney: *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge studies in comparative politics, Rev. and updated 3rd ed., Cambridge: Cambridge University Press, 2011, s. 99-102.
- 16 Gannon, P.J. : "The Ethical Aspect of the Hunger Strike," *Studies: An Irish Quarterly Review*, vol. 9, nr. 35, 1920.
- 17 Mandela, Nelson: *Long Walk to Freedom: The Autobiography of Nelson Mandela*, London: Abacus, 1995, s. 502-03.
- 18 Nashif, Esmail: *Palestinian Political Prisoners: Identity and Community*, New York: Routledge, 2008, s. 53, 63-64.
- 19 Vernon, James: *Hunger: A Modern History*, Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2007, s. 60-61, 43.
- 20 Grant, Kevin: "The Transcolonial World of Hunger Strikes and Political Fasts, c. 1909-1935," *Decentring Empire: Britain, India, and the Transcolonial World*, red. Durba Ghosh og Dane Keith Kennedy, vol. 15, Himayatnagar, India: Orient Longman Private Limited, 2006, s. 248-52.
- 21 Vernon: *Hunger: A Modern History*, s. 70.
- 22 Lahiri, Simanti: *Suicide Protest in South Asia: Consumed by Commitment*, Routledge advances in South Asian studies, London: Routledge, 2014, s. 28.
- 23 Grant, Kevin: "British Suffragettes and the Russian Method of Hunger Strike," *Comparative Studies in Society and History*, vol. 53, nr. 1, 2011, s. 142.
- 24 Beresford, David: *Ten Men Dead: The Story of the 1981 Irish Hunger Strike*, London: Harper Collins Publishers, 1987, s. 17-19.
- 25 Ibid.
- 26 Scanlan, Stephen J. , Stoll, Laurie Cooper og Lumm, Kimberly: "Starving for change: The hunger strike and nonviolent action, 1906-2004," *Research in Social Movements, Conflicts and Change*, vol. 28, Emerald Group Publishing Limited, 2008, s. 291-92, 316.
- 27 Årsrapportane til Special Committee on Israeli Practices ... utgjer 43 prosent av datasettet. Søk er gjort gjennom den opne arkivportalen United Nations Information System on the Question of Palestine (UNISPAL). *Journal of Palestine Studies*, etablert i 1971, utgjer 36 prosent av datamaterialet. Boka til Felicia Langer (*With My Own Eyes: Israel and the Occupied Territories, 1967-1973*, Ithaca Press, 1975) står for 5 prosent av datamaterialet. *The Middle East Journal* dekkjer heile perioden fram til 2013 og står for 6 prosent av datamaterialet. *Palestine-Israel Journal*, oppretta i 1994, står for 5 prosent. Datasettet til Stephen Scanlan ("Dataset: Hunger Strikes as Protest: A Comparative-Historical Analysis," Ohio University, 2008.) dekkjer heile perioden fram til 2008 og står for 9 prosent.
- 28 Ettersom mange sveltestreikar aukar eller minkar i deltakarar undervegs, representerer storleiken her det høgaste talet på deltakarar i løpet av aksjonen. Når ein sveltestreik offisielt er avslutta, men enkeltpersonar held fram på eige hand, har det blitt koda som separate sveltestreikar.
- 29 Human Rights Watch: *Prison Conditions in Israel and the Occupied Territories*, 1991, s. 58.
- 30 Langer: *With My Own Eyes: Israel and the Occupied Territories, 1967-1973*, s. 76-77.
- 31 Aruri, Naseer Hasan: "Resistance and Repression: Political Prisoners in Israeli Occupied Territories," *Journal of Palestine Studies*, vol. 7, nr. 4, 1978.

- 32 Punamaki, Raija-Leena: "Experiences of Torture, Means of Coping, and Level of Symptoms among Palestinian Political Prisoners," *Journal of Palestine Studies*, vol. 17, nr. 4, 1988.
- 33 "All-Prison Hunger Strike by Palestinian Political Prisoners Ignites Widespread Demonstrations," *Washington Report on Middle East Affairs*, Special Report 1992, s. 50-51.
- 34 Korn, Alina: "Prison Policy and Political Imprisonment in Northern Ireland and Israel," *Threat: Palestinian Political Prisoners in Israel*, red. Abeer Baker og Anat Matar, Pluto Press, 2011, s. 74.; United Nations, General Assembly: Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the population of the occupied territories - Note by the Secretary-General, 1987.
- 35 Human Rights Watch: *Prison Conditions in Israel and the Occupied Territories*, s. 57, 115.
- 36 Abdul Qader Abu Al-Fahimb (1970), Rasim Mohammad Halaweh (1980), Ali Jaafari (1980), Mahmoud Fritkh (1984), Muhammad Isa al-Fuqaha (1989) og Hussein Nemr Obaidat (1992).
- 37 Hiltermann, Joost R.: "Deaths in Israeli Prisons," *Journal of Palestine Studies*, vol. 19, nr. 3, 1990, s. 109.
- 38 Scanlan, Stoll og Lumm: "Starving for change: The hunger strike and nonviolent action, 1906-2004", s. 306.; Reyes, Hernan: "Force-Feeding and Coercion: No Physician Complicity," *Virtual Mentor*, vol. 9, nr. 10, 2007, s. 704-05.
- 39 Efrati, Ido og Lis, Jonathan: "Israeli Government Approves Bill to Force Feed Prisoners on Hunger Strike", *Haaretz*, 14. juni 2015, haaretz.com/israel-news/1.661127 (31.05.2017)
- 40 Redden, Killian: "Hunger-striking journalist receiving 'forced treatment'", *Ma'an News*, 19. januar 2016, maannews.com/Content.aspx?id=769883 (31.05.2017)
- 41 Rosenfeld: "The Centrality of the Prisoners' Movement to the Palestinian Struggle against the Israeli Occupation: A Historical Perspective", s. 12.
- 42 Ibid., s. 16.
- 43 PFLP: *Philosophy of Confrontation Behind Bars*, 1982. (arabisk)
- 44 Scanlan, Stoll og Lumm: "Starving for change: The hunger strike and nonviolent action, 1906-2004", s. 291-92.
- 45 Louvet, Marie-Violaine: *Civil Society, Post-Colonialism and Transnational Solidarity: The Irish and the Middle East Conflict*, 2016, s. 118-19.
- 46 "Solidarity Statement to the Hunger Strikers By Palestinian Prisoners in Nafha Prison", *The Irish Hungerstrikes - A Commemorative Project*, september, 1981, hungerstrikes.org/documents/nafha_statement.html (02.03.2017)
- 47 Al-Rayahi, Iyad: *The Organizational Realities of the Palestinian Prisoners Movement, A Comparative Study 1988 - 2004*, Ramallah: Muwatin - The Palestinian Institute for the Study of Democracy, 2007, s. 42. (arabisk)
- 48 Ibid., s. 47-48.
- 49 Rosenfeld: "The Centrality of the Prisoners' Movement to the Palestinian Struggle against the Israeli Occupation: A Historical Perspective", s. 17, 20.
- 50 Daka, Walid: "Consciousness Molded, or the Re-identification of Torture," *Threat: Palestinian Political Prisoners in Israel*, red. Abeer Baker og Anat Matar, Pluto Press, 2011, s. 238-46.
- 51 Abu-Rayyan, Nihaya Mahmud: "The Change in The Social Construction Of The Palestinian Political Prisoners In Israeli Prisons Post 2000," *Birzeit University*, 2014, s. 150-53. (arabisk)
- 52 Ibid., s. 154-55.
- 53 Human Rights Watch: *Prison Conditions in Israel and the Occupied Territories*, s. 57.
- 54 Punamaki: "Experiences of Torture, Means of Coping, and Level of Symptoms among Palestinian Political Prisoners", s. 90, 95.
- 55 Abunimah, Ali: "Video: Former Irish hunger striker's message for Khader Adnan, a Palestinian prisoner 55 days on hunger strike", 2012, electronicintifada.net/blogs/ali-abunimah/video-former-irish-hunger-strikers-message-khader-adnan-palestinian-prisoner-55 (31.05.2017)